

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Iveta Filipová

Volný čas dětí mladšího školního věku a role rodiny

Olomouc 2021

vedoucí práce: PaedDr. Alena JŮVOVÁ, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 27. 6. 2021

Iveta Filipová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PaedDr. Aleně JŮVOVÉ, Ph.D. za odborné vedení, poskytování cenných rad, a především za ochotu a obětavost, se kterou mi radila při vypracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat panu řediteli základní školy v Olomouci, všem učitelům, rodičům a žákům za spolupráci při dotazníkovém šetření.

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Volný čas	9
1.1 Vymezení pojmu volný čas	9
1.2 Historický vývoj volného času od 20. století.....	10
1.3 Vznik organizací pro volnočasové aktivity	11
1.4 Funkce volného času	12
2 Mladší školní věk	14
2.1 Charakteristika dítěte mladšího školního věku.....	14
2.2 Biosociální vývoj	15
2.3 Vývoj kognitivních funkcí.....	16
2.4 Motivačně emoční složka	16
2.5 Psychosociální vývoj.....	17
2.6 Dětská hra a zájmové činnosti	18
3 Prostředí a instituce pro výchovu ve volném čase	20
3.1 Instituce pro výchovu ve volném čase	20
3.2 Školní prostředí.....	21
3.3 Prostředí v zařízeních pro organizované využívání volného času	22
3.4 Prostředí výchovy v institucích, která se zaměřují na kompenzaci funkcí rodiny a náhradu rodiny.....	23
3.5 Veřejná prostranství a volnočasové aktivity.....	24
4 Rodina a volný čas	25
4.1 Základní funkce rodiny.....	25

4.2	Aktivní a pasivní trávení volného času	26
4.3	Rodina a domácí zvířata	27
4.4	Role masmédií v současné rodině	28
PRAKTICKÁ ČÁST		30
5	Dotazníkové šetření o způsobech trávení volného času u dětí mladšího školního věku	31
5.1	Metody dotazníkové šetření	31
5.2	Průzkumný soubor	31
5.3	Vyhodnocení dotazníkového šetření	32
5.4	Analýza dat získaných z dotazníků určených dětem	43
5.5	Shrnutí výsledků	52
Závěr		53
Seznam zkratk		54
Zdroje		55
Knižní		55
Internetové		56
Příloha k bakalářské práci		

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na volný čas dětí mladšího školního věku. Jelikož pracuji jako asistentka pedagoga na prvním stupni základní školy, bylo pro mě inspirací při výběru tohoto tématu především prostředí školy, konkrétně žáci naší třídy. Chtěla jsem se více dozvědět, jakým způsobem děti mladšího školního věku tráví svůj volný čas. Zaměřila jsem se také na roli rodičů při výběru volnočasových aktivit, jejich spokojenost s množstvím volného času, který tráví se svými dětmi a v současné době také na vliv médií.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se zaměřuji na vznik volného času, jeho vymezení v lidském životě, co vše můžeme považovat za volný čas člověka. Dále na historický vývoj volného času na našem území od počátku 20. století, na vznik organizací souvisejících s rozvojem volného času. Uvádím také funkce volného času a jejich dělení z pohledu různých autorů.

Ve druhé kapitole charakterizuji vývojové období – mladší školní věk. Vývoj kognitivních funkcí, motivačně emoční složky a psychosociální vývoj. Rovněž věnuji pozornost dětské hře a zájmům, které jsou důležitou součástí vývoje dítěte.

Ve třetí kapitole popisuji prostředí a instituce pro výchovu ve volném čase. V této kapitole charakterizuji prostředí, ve kterých děti tráví svůj volný čas. Zde také uvádím rozdělení do jednotlivých kategorií a jejich legislativní vymezení.

Čtvrtá a poslední teoretická kapitola je věnována rodině. Zaměřuji se na roli rodiny, která je důležitým činitelem při výběru volnočasových aktivit pro dítě mladšího školního věku. Nastíním zde aktivní a pasivní trávení volného času dětí mladšího školního věku, v souvislosti s rodinným prostředím. V poslední podkapitole poté uvedu roli masmédií, která v současné době velkou měrou ovlivňují trávení volného času rodin.

V rámci praktické části této práce je realizován kvantitativní výzkum, který proběhl formou dotazníkového šetření a byl zaměřen na volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku, jejich zapojení do zájmového vzdělávání a role rodiny.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem děti mladšího školního věku tráví svůj volný čas a jakou roli hrají rodiče při výběru volnočasových aktivit. K naplnění hlavního cíle, jsem si zvolila tyto dílčí cíle: zjistit, jakým způsobem nejraději tráví rodiče volný čas se svými dětmi a zda jsou spokojeni s jeho množstvím. Dále se pokusím zjistit, jak tráví

volný čas děti mladšího školního věku po příchodu ze školy domů, zda mají vlastní domácí zvířátko a kolik času věnují jeho péči. V neposlední řadě se pokusím zjistit, zda navštěvují nějaké zájmové kroužky a které z nich preferují.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas

V této kapitole se zaměříme na vznik volného času, jeho vymezení v lidském životě, co vše můžeme považovat za volný čas člověka. Dále na historický vývoj volného času na našem území od počátku 20. století, na vznik organizací, souvisejících s rozvojem volného času. V poslední podkapitole uvedeme funkce volného času a jejich dělení z pohledu různých autorů.

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Volný čas a jeho správné využití u všech věkových kategorií se stává v současné době velmi aktuální otázkou. Pro některé je míra volného času závislá na vykonávaném zaměstnání. Jsou lidé, kteří své práci obětují podstatnou část svého volného času, někteří také z důvodu finančního zabezpečení rodiny. Tito lidé pak mohou přicházet o možnost odpočinku a relaxace, které volný čas poskytuje. Pro ideální život je tedy důležité najít rovnováhu mezi povinnostmi a volným časem (Babiaková a kol. in Švestková, 2019).

Co vše může být považováno za volný čas člověka a kdy se uskutečňuje. „*Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir), je čas kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život*“ (Hofbauer, 2004, s. 13). Jedná se tedy o činnosti, které si svobodně zvolíme, děláme je dobrovolně a rádi, vnitřně nás naplňují a uspokojují.

Podle Vyhnálkové můžeme volný čas také vymežit tím, že své každodenní činnosti rozdělíme do tří časových bloků. Z pohledu dětí a mládeže lze tyto bloky charakterizovat tímto způsobem:

1. Blok závazných povinností – zde řadíme povinné vyučování ve škole.
2. Blok rozšířených povinností – zahrnuje tři okruhy aktivit, jako jsou příprava na vyučování, cesta do školy a ze školy, jídlo, hygiena, spánek. Do tohoto bloku můžeme zařadit i pomoc dětí v domácnosti, péči o sourozence, nebo návštěvy u příbuzných.
3. Blok – oblast volného času – tento blok vymezuje činnosti, které nepatří do závazných, ani rozšířených povinností. Jedná se o oblast volného času, kde se nachází činnosti jako jsou oddych, zábava, zájmové aktivity, ale také třeba nicnedělání (Vyhnálková, 2013).

Volný čas dětí a mládeže má oproti volnému času dospělých své zvláštnosti. Od volného času dospělých se liší například svým rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti a závislosti, nezbytností pedagogického ovlivňování. Záleží také na věku dítěte, jeho psychické a fyzické vyspělosti (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

U dětí a mládeže hraje významnou roli také náplň volného času, a to především při jejich socializaci a při utváření osobnosti mladého člověka. Děti a mladí lidé mohou k volnočasovým aktivitám zaujímat rozdílné postoje. Některé děti svůj volný čas plně využívají k rozvoji svých zájmů a zálib. Navštěvují různé kroužky, věnují se sportu, hrají na hudební nástroje, jezdí na tábory a víkendové akce. Jsou ale i děti a mladí lidé, které pozitivní volnočasové aktivity vůbec neoslovují a nemají o ně zájem. Těmto dětem může chybět motivace, nebo naopak nenachází žádnou z volnočasových aktivit, která by odpovídala jejich zájmům. Nemají žádný smysluplný cíl a svým volným časem plýtvají (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

1.2 Historický vývoj volného času od 20. století

Z historického pohledu procházelo zkoumání času podstatnými proměnami. Lidé nejprve vnímali čas jako jev, který se pravidelně opakuje. Bylo pro ně rozhodující střídání dne a noci, nebo ročních období (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Velice důležitým mezníkem v našich dějinách pro rozvoj volného času se stalo období, kdy byly zavedeny nové typy výrobních podniků. Nejprve se jednalo o manufaktury, které postupně zanikaly a nahradily je továrny. Průmysl ovládla strojová velkovýroba v továrnách. Z důvodu nových pracovních příležitostí se z vesnic do měst začalo stěhovat venkovské obyvatelstvo a celkový počet obyvatel ve městech narůstal (Votava, 2019). Postupně docházelo ke zlepšování podmínek rodin, zkracování pracovní doby, odstranění námezdní práce u dětí a mládeže. Tyto změny začaly ovlivňovat jejich každodenní život. Měnil se způsob života a volný čas se stal jeho nedílnou součástí (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Na počátku 20. století se oblastí volného času také zabývá celá řada významných osobností. Jednou z nich se stává Ellen Keyová a její práce „**Století dítěte**“ v níž popisuje, jak chápat a přistupovat k dětem a dětství. Dalším je americký sociolog a ekonom, Thorstein Bunde Veblen, který ve svém díle „**Teorie zahálčivé třídy**“, volný čas charakterizuje, jako čas zahálky a podrobuje ho tím pádem kritice. K důležitým podnětům patří i francouzský zákon o sdružování

z roku 1901, který reagoval na rozvoj volného času v oblasti sdružování dospělých i mladých lidí. Tento zákon přispěl k rozvoji dosavadních sdružení jako byla YMCA, YWCA a ke vzniku nových, kterým se stává skauting, nebo sdružení mládeže církví (Hofbauer, Kaplánek, 2010).

Za jeden z důležitých bodů v období 20. století, je považováno zejména přijetí Úmluvy OSN o právech dítěte v roce 1989, ve které je deklarováno také, „*právo každého dítěte na jeho volný čas a jeho smysluplné využití*“ (Hofbauer, 2010, s.32). Tyto změny provází celé 20. století. Dochází ke zkracování počtu let, které člověk tráví v práci. Naopak se prodlouží doba, kterou lidé mohou trávit odpočinkem a relaxací ve svém volném čase (Hofbauer, Kaplánek, 2010). „*Proto se 20. století označuje někdy za století „zkracování pracovní doby“ (H. W. Opaschowski) a právem by je bylo možno označit i za století volného času*“ (Hofbauer, 2010, s. 53).

1.3 Vznik organizací pro volnočasové aktivity

V návaznosti na tuto novou situaci vzniká v průběhu celého 20. století řada organizací a sdružení, které se zaměřují na využití volného času. Řada z nich působí i v současné době. Mezi významné organizaci patří Sokol, který byl založen Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem. Jeho hlavní činností je působení v tělovýchově a pořádání sportovních vystoupení tzv. sletů. Za cíl si klade vytvořit zdravou, vyspělou a harmonickou osobnost (Hofbauer, 2004).

Další celosvětovou organizací je skauting, jehož zakladatelem byl Robert Baden-Powell. Do podoby českého Junáctví jej převzal Antonín Benjamin Svojsík, který je také autorem knihy Základy junáctví. Hlavní náplní skautingu jsou rozmanité aktivity v podobě her, zálesácké praxe, budování táborových staveb, výchova k družnosti, vlastenectví, plnění povinností a pomoci bližnímu. Děti jsou rozděleny podle věku do družin a oddílů, vedených rádci a vůdci. Ze skautingu poté vychází Foglaring, vybudovaný skautským spisovatelem a vychovatelem Jaroslavem Foglarem. Mezi důležité řadil zejména zdravý životní styl, pobyt v přírodě, poctivost a čestné jednání, soudržnost, rozvoj znalostí a dovedností (Jirásek, 2019).

Další je hnutí Woodcraft, jehož zakladatelem byl Ernest Thompson Seton. Woodcraft, což znamená „zálesácká dovednost“, u nás je toto hnutí známé pod názvem Liga lesní moudrosti. Zde se klade důraz na svobodu a sport, výchovu v přírodě a přírodou. Velkou zásluhu na šíření tohoto hnutí u nás měl středoškolský učitel Miloš Seifert, který mu zasvětil celý život. Další organizací, která se nechala inspirovat tímto hnutím bylo trampské hnutí. V současné době navazují na Woodcraft i různá environmentální hnutí (Hošek, 2019).

Ve druhé polovině dvacátého století se o trávení volného času dětí a mládeže starají tzv. „pionýrské domy“. Po roce 1989 jsou přejmenovány na „domy dětí a mládeže“. Domy dětí a mládeže, (dále jen DDM), nabízí v současné době dětem a mládeži pestrou nabídku volnočasových aktivit (Hofbauer, Kaplánek, 2010). Mezi významné organizace patří také tábornické školy. Na konci 80. let vzniká Prázdninová škola Lipnice. V dnešní podobě se zaměřuje na všechny věkové kategorie a věnuje se moderním formám výchovy v přírodě (Jirásek, 2019).

V průběhu celého 20. století vznikají různé typy volnočasových zařízení, které nabízí dětem a mládeži možnost pozitivně zhodnocovat svůj volný čas. Řada z nich působí i v současné době. V současnosti je můžeme od sebe odlišit podle různých hledisek.

- podle ideového a výchovného zaměření – např. náboženské, sekulární.
- podle šíře a obsahu výchovného působení – do této skupiny řadíme DDM, stanice mladých přírodovědců, domy ekologické výchovy.
- podle svého dosahu a složitosti uspořádání – kdy se může jednat o nízkoprahové kluby, nebo třeba volnočasová megacentra (Hofbauer, Kaplánek, 2010).

1.4 Funkce volného času

Děti tráví svůj volný čas na různých místech. Může jím být domov, instituce pro výchovu mimo vyučování, veřejná prostranství. Volný čas je protikladem času pracovního a má své specifické funkce. Komplexní rozdělení těchto funkcí vytvořil německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski. Funkce volného času rozdělil do celkem osmi skupin, pro které použil výraz volnočasové potřeby. První čtyři skupiny jsou spíše individuální a zaměřují se na osobní rozvoj člověka. Jedná se o rekreaci, kompenzaci, výchovu, vzdělávání učení o svobodě a ve svobodě a kontemplaci. Do těchto skupin můžeme zařadit například zotavení, odpočinek, rozptýlení, meditaci, také osobní rozvoj, učení a poznávání (Hofbauer, 2004).

K dalším volnočasovým potřebám patří komunikace, participace, integrace a enkulturace. Zde se nachází například podílení se na vývoji společnosti, sociální kontakty, uznání, solidarita, účast na kulturním životě, sdílení, vztahy, řešení problémů. Tyto volnočasové potřeby jsou zaměřeny spíše všeobecně (Hofbauer, 2004).

Dalším autorem je francouzský sociolog volného času Roger Sue. Jako funkce volného času uvádí funkci psychologickou, do které zařadil uvolnění a zábavu. Dále sociální, ve které

nacházíme příslušnost k sociální skupině. Funkci terapeutickou a jako poslední ekonomickou, která vyjadřuje profesní uplatnění člověka (Hofbauer, 2004).

Jiné rozdělení můžeme nalézt u slovenské autorky Emílie Kratochvílové. Funkce volného času rozdělila do pěti skupin a klade je do souvislosti s prací s dětmi a mládeží. Jde o zdravotně hygienickou funkci, která zahrnuje odpočinek, rekreaci a kompenzaci zátěže. Dále je zde uváděna seberealizační funkce, kde se nachází především rozvoj zájmů, nadání a schopností ve volném čase. Formativně výchovná funkce je charakteristická především jako prostor pro formování mravních vlastností, vůle, motivace a také osobnosti člověka. Socializační funkce, ve které dochází k navazování sociálních kontaktů a vztahů ve volném čase (Kratochvílová, 2004). U dětí a mládeže se jedná o sociální kontakty v rámci vrstevnické skupiny, vytváření si společenských vztahů k vychovatelům, učitelům a spolužákům ve škole (Pávková, 2011).

Jako poslední je zde uváděna preventivní funkce, která zahrnuje využití volného času také k prevenci vzniku sociálně patologických jevů. Možnost zvolit vhodné volnočasové aktivity, které by zabránily k rozvoji těchto jevů (Kratochvílová, 2004).

2 Mladší školní věk

Ve druhé kapitole se zaměříme na charakteristiku dítěte mladšího školního věku. Vývoj dítěte v tomto období, rozvoj dílčích oblastí, kterými jsou biosociální vývoj, vývoj kognitivních funkcí, vývoj motivačně emoční složky a psychosociální vývoj. Věnujeme také pozornost dětské hře a zájmům, které jsou důležitou součástí vývoje dítěte. Jakým způsobem se vyvíjí dětská hra a které zájmové činnosti jsou pro tento věk charakteristické.

2.1 Charakteristika dítěte mladšího školního věku

Mladší školní věk je významná vývojová etapa, jelikož v tomto období dítě nastupuje do školy. Charakteristické je, že se mění jeho denní režim a začíná období plnění školních povinností. Většina dětí se na tuto novou etapu svého života velmi těší. Dítě se stává školákem, zvládá již základní pohybové dovednosti, osvojilo si návyky, naučilo se dobře mluvit, dovede přijímat úkoly a umí spolupracovat na společném díle. Tyto všechny dovednosti bude dále ve škole procvičovat a rozvíjet, a také se učit spouště nových (Matějček, 2017).

Psychologové vymezují mladší školní věk různým způsobem. Langmeier a Krejčířová toto období označují jako dobu od nástupu do školy, tj. přibližně od 6–7 let do 11–12 let, tedy do doby, kdy dítě přechází na druhý stupeň základní školy a pomalu vstupuje do puberty (Langmeier, Krejčířová, 2006). Trochu jiný pohled uvádí Matějček, který toto období rozdělujeme na dvě části, a to *mladší školní věk* (období mezi 6. a 8. rokem života) a *střední školní věk* (období mezi 9. a 12. rokem života) (Matějček, 2017).

Autorka Vágnerová, rozděljuje období, kdy dítě navštěvuje první stupeň základní školy na dvě fáze. *Raný školní věk* je období, které je vymezeno nástupem dítěte do školy. Jedná se přibližně o období od 6 let do 9 let. *Střední školní věk* trvá od 9 let do 11–12 let. Poté dítě přechází na druhý stupeň základní školy, nebo na nižší stupeň střední školy (Vágnerová, 2012). Z pohledu Vágnerové (2012), můžeme psychický vývoj rozdělit na tyto oblasti:

- biosociální vývoj – jde o tělesný vývoj a veškeré proměny, které jsou s ním spojené,
- vývoj kognitivních funkcí – zde zahrnujeme psychické procesy, jako je učení, zpracovávání informací, myšlení, rozhodování. Tyto se podílejí na poznávání a uchovávání získaných poznatků,

- motivačně emoční složka – zahrnuje emoční prožívání, význam jednotlivých potřeb v závislosti na zrání,
- psychosociální vývoj – jedná se o mezilidské vztahy, role, způsoby chování. Tento vývoj bývá označován jako proces socializace (Vágnerová, 2012).

2.2 Biosociální vývoj

Na rozdíl od dětí předškolního věku, bývá období mezi 8–12 lety označováno jako období vývojového klidu. V některých případech můžeme na začátku tohoto období pozorovat zrychlení tělesného růstu, které bývá označováno jako předčasná puberta. Ta je charakteristická urychlením kostní zralosti a rychlým růstem do výšky. Děti rostou více tzv. dlouhé kosti a ono ztrácí svou typickou baculatost (Matějček, 2017).

Chlapci i dívky bývají v tomto věku ve velmi dobré tělesné i zdravotní kondici. V tomto období se děti velmi snadno učí nové pohybové dovednosti, dosahují velké výkonnosti. Mají radost z pohybu, zlepšuje se u nich koordinace, přesnost a obratnost. Velmi rády provozují různé sportovní aktivity, jako je běhání, míčové hry, skákání přes švihadlo. Zvládají i koordinačně náročnější cvičení, ve kterých převládají pohybově složitější prvky, typickým příkladem je gymnastika. Po námaze a vyčerpání dítě velmi rychle nabírají nové síly k dalším hrám a aktivitám (Matějček, 2017).

Pro úspěšné zvládnutí školní docházky je pro dítě důležitá také celková úroveň motorického vývoje. Motoriku dělíme na jemnou a hrubou. Hrubá motorika se týká celého těla, kdy pohyby jsou prováděny velkými svalovými skupinami. Jemnou motorikou rozumíme používání rukou a prstů, jedná se o tzv. jemnou manipulaci. Zrání centrální nervové soustavy (dále jen CNS) v tomto období pozitivně ovlivňuje jak rozvoj motorické a senzomotorické koordinace, tak i lateralizaci ruky (Vágnerová, 2012). V oblasti jemné motoriky jde o zvládnutí grafomotoriky psaní. Děti se nejprve musí ve škole naučit napodobovat tvary jednotlivých písmen a spojovat je do slabik. V některých případech se můžou objevit problémy s koordinací, kdy dítěti nejde dobře psaní, hůře kreslí. V tomto případě je velmi důležitá také rodičovská podpora a jistota (Vágnerová, 2012).

2.3 Vývoj kognitivních funkcí

Při nástupu dětí do školy, tedy přibližně mezi 7. a 8. rokem dochází k rozvoji myšlení a proměně jejich uvažování. Jedná se o *fázi konkrétních myšlenkových operací* (Piaget, 1997). Tato fáze je pro dítě důležitá z toho pohledu, že jeho poznávání je přesnější a objektivnější. Výuka ve škole se pro něj stává tím pádem srozumitelná a také atraktivnější (Vágnerová, 2012).

V souvislosti s výukou musí dítě také pojmout určité množství informací. Na dítě jsou kladeny nároky, kdy si musí uchovat v paměti různé poznatky a klade se důraz na pozornost. Pozornost se vyvíjí zároveň s pracovní pamětí podobným způsobem a mezi 6. a 12. rokem se zlepšuje i rychlost zpracování informací. Dítě si umí uchovat v paměti jakékoliv informace po delší dobu a v případě potřeby si je umí i vybavit (Vágnerová, 2012).

Matějček dále uvádí, že: „*všechny výzkumy spolehlivě potvrzují, že chlapci a děvčata mají stejnou inteligenci. Děvčata však vospívají nervově, povahově, sociálně rychleji než chlapci*“ (Matějček, 2017, s. 248). Z důvodu udržení pozornosti během výuky se u dětí mají střídát různé formy práce, také pochvala a povzbuzení ze strany učitele má být nedílnou součástí výuky (Matějček, 2017).

Ve škole spolu s vývojem myšlení si dítě rozvíjí i řeč. Osvojuje si řeč psanou i čtenou, obohacuje si slovní zásobu. Psaní i čtení je zpočátku pro dítě náročné a unavující. Postupně s dovednostmi číst se rozvíjí i délka a složitost vět, zlepšuje se artikulace a větná stavba (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

2.4 Motivačně emoční složka

V období mladšího školního věku se již dítě stává emočně stabilnějším a zvyšuje se u něj odolnost vůči zátěži. Děti v tomto věku bývají optimistické, vyrovnané, rozvíjí se u nich *emoční inteligence*. Jsou schopny se vyznat ve svých pocitech i v pocitech druhých lidí. Umí popsat, co jim vadí a chápou i emoce druhých lidí. Mezi 10. rokem umí pochopit, že lidé mohou mít smíšené pocity, současně tedy mohou prožívat pozitivní i negativní emoce, které se vztahují k jedné věci, nebo konkrétní situaci. Jedná se o tzv. *emoční ambivalenci* (Vágnerová, 2012).

V tomto období se rozvíjí i *sebehodnotící emoce*. Ve škole může dítě zažívat v různých situacích trému. Například při zkoušení, nebo při psaní testů, má obavu ze špatné známky. Lépe již rozumí pocitům, jako je zahanbení, vina, nebo naopak pocit hrdosti. Při neúspěchu u někte-

rých dětí dochází k pocitům méněcennosti. Proto je v tomto ohledu důležitá podpora ze strany učitele (Vágnerová, 2012). Na motivaci k učení má tedy hodnocení ze strany učitele velký vliv. Šafránková uvádí: „každé hodnocení má vliv na motivaci žáka k učení, zasahuje do sociálních vztahů a prožívání žáků, a proto bychom měli hodnotit s rozvahou, porozuměním a respektovat individualitu každého žáka. Jak hodnotíme žáky, tak oni hodnotí sami sebe a ostatní“ (Šafránková, 2019, s. 230). Při nástupu dětí do školy znamená učitel pro dítě především emoční podporu, pocit jistoty a bezpečí. Autorita učitele je bezvýhradně přijímána (Vágnerová, 2012).

V oblasti morálního uvažování dochází postupně u dětí k výrazným změnám. Mladší školáci různé situace řeší například žalováním paní učitelce, u které hledají oporu. Kolem desátého roku začne pro děti být důležitá vrstevnická skupina a její normy. To se projeví i tím, že se mění postoj k učitelům jako autoritě a klesá ochota dětí učiteli ve všem vyhovět (Vágnerová, 2012).

2.5 Psychosociální vývoj

Z tohoto pohledu je pro dítě důležitým mezníkem nástup do školy, jelikož se stává školákem. Škola přispívá k socializaci dítěte. Ve škole se dítě učí spolupracovat jak s učiteli, tak se svými spolužáky. Zvládnutí nové role školáka také ovlivňují *sociální kompetence* každého dítěte. Vágnerová tyto sociální kompetence definuje jako: „...schopnosti dítěte vytvářet a udržovat přijatelné vztahy mezi lidmi, s dospělými i s vrstevníky, a chovat se podle stanovených pravidel“ (Vágnerová, 2012, s. 258). Dítě by si mělo již uvědomovat, jak se má chovat k dospělé osobě, kterou je například učitel a jak ke svým spolužákům, nebo kamarádům.

Dítě ve škole získává role, které se pro něj stávají důležitou součástí jeho života. Jedná se o *roli žáka*, která je spojená s konkrétní školou a třídou. Dále také *roli spolužáka*, ta zahrnuje vztahy k dětem, které chodí do stejné třídy (Vágnerová, 2012).

Na počátku školní docházky si děti vybírají, s kým ve třídě budou kamarádit spíše náhodně. Mají bližší vztah k tomu, kdo sedí vedle nich v lavici, s kým chodí společně do školy, nebo kdo bydlí v sousedním domě. Mezi 9.–10. rokem se u dítěte objevují trvalejší vztahy, jako kamarádství a přátelství. Ve třídě své kamarády vybírá podle společných zájmů. Může jít o stejné sportovní aktivity, sledování seriálů, hraní her na počítači, nebo poslech hudby (Matějček, 2017).

V tomto věku dochází také k rozdělení na chlapecké a dívčí skupinky. Mezi těmito skupinami dokonce může být i určité nepřátelství.

Právě v tomto období se vytváří tzv. mužská a ženská identita. Dítě si začíná uvědomovat příslušnost k jednomu, nebo druhému pohlaví a přijímá i příslušnou roli (Matějček, 2017).

Ve škole se děti učí spolupracovat i s ostatními spolužáky. Ve skupině se mají naučit nejen obětavosti, solidaritě, ale také soutěživosti a soupeřivosti. Pro mladší děti je charakteristické si spolu jen hrát, mezi 9.–10. rokem se snaží již společně se spolužáky něco podniknout, nebo dokázat. Může se jednat například o vyhraný fotbalový zápas, nebo připravený zábavný program pro ostatní spolužáky (Matějček, 2017).

Pro další zdravý rozvoj dítěte jsou důležité i kladné citové vztahy. Vliv spokojené rodiny je v této době nepostradatelný. Důležitou roli zastává rodina i v oblasti výchovy k partnerství, manželství a rodičovství. Dítě si uvědomuje odlišnosti, které jsou spojené s rolí otce a matky (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

2.6 Dětská hra a zájmové činnosti

Nenahraditelné místo ve vývoji dítěte má také hra. Ve školním věku je o to více důležitá, jelikož umožňuje dětem odreagování se od školních povinností. Oblíbené jsou hry pohybové, soutěživé, společenské. Stále více také přibývá her ve skupinách, děti se učí spolupráci. Hry jsou složitější a mají již pevně stanovená pravidla (Peterová in Šimíčková-Čížková, 2010).

Je rozdíl také mezi chlapci a děvčaty. U chlapců převažují hry více tvořivé, originální, dávají přednost otevřenému prostoru. Bývají také hlučnější a agresivnější. Dívky jsou zase u her klidnější, mají rády stereotyp a preferují raději uzavřený prostor (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2010). Dívky si také ještě v tomto období velmi rády hrají s panenkami, ale pokud si mohou vybrat, dávají přednost péči o své sourozence nebo vozí kočárky s malými dětmi od sousedů. Tím se také připravují na svou životní roli (Matějček, 2019).

U dětí se v tomto věku začínají objevovat i počátky zájmů. Ty mají zatím přechodný charakter a dítě se teprve začíná orientovat v nepřehledném množství různých aktivit, které mu jsou nabízeny. Dle Pávkové lze zájem charakterizovat tímto způsobem: „...zájem je jeden z psychických jevů, patří mezi významné motivy lidského jednání, aktivizuje osobnost jedince. Zájmy se utváří v průběhu celého života, lze je také označit jako učením získané předpoklady“ (Pávková, 2014, s. 67).

Za vývojovou potřebu lze také dle Matějčka v tomto věku považovat zájem dětí o zvířata. Zájem mít domácího mazlíčka totiž u dětí postoupil z fáze „hraní“ do fáze „soužití“. Nejčastěji

tedy děti touží mít doma pejska. Dalšími zvířátky jsou kočky, křečci, králíci a morčata. Jde o životní přípravu, kterou je v tomto věku u dítěte důležité naplnit (Matějček, 2019).

Také v dětské četbě dochází k výrazným změnám. Převládá již zájem o čtení knih dobrodružných, s napínavým dějem, z cizích krajů a s bojem dobra se zlem. Dívky projevují zájem o vztahy mezi lidmi, a to nejen v nejbližší rodině, ale také ve svém okolí a ve škole (Matějček, 2019). Zájmy dětí i dospělých se v průběhu života mění, nejprve se jedná o povrchní a různorodé, až k zájmům hlubším a stálejším. Ty se však mohou vyvíjet jen v podnětném prostředí (Pávková, 2014).

Zájmy se rozvíjí při různých zájmových činnostech. Ty poté můžeme rozdělit podle obsahu do několika skupin:

- společensko-vědní zájmové činnosti
- pracovní-technické
- přírodovědně-ekologické
- esteticko-výchovné
- tělovýchovné
- sportovní (Pávková, 2014).

Zájmové činnosti mohou mít různé formy. Charakteristické jsou například dle počtu účastníků. Zde se může jednat o individuální výuku hry na hudební nástroj, nebo naopak o hromadnou formu, kdy se žáci školy účastní sportovní soutěže. Dále také dle míry organizovanosti. V tomto případě dělíme zájmové činnosti na organizované a spontánní. Obě tyto formy je vhodné zařadit do nabídky pro děti, aby docházelo k rozvoji jejich individuálních potřeb (Pávková, 2014).

Zájmové činnosti řadíme do oblasti volného času, stejně tak činnosti odpočinkové, relaxační a veřejně prospěšné. Důležitá je pro ně dobrovolnost. Každá z těchto činností má pro děti zvláštní význam, probíhá v různém časovém režimu a také v rozmanitém prostředí (Pávková, 2014).

3 Prostředí a instituce pro výchovu ve volném čase

V této kapitole charakterizujeme prostředí, ve kterých děti tráví svůj volný čas. Seznámíme se s legislativním vymezením. V jednotlivých podkapitolách se zaměříme na školní prostředí, do kterého řadíme družiny, školní kluby a domovy mládeže. Dále na prostředí v zařízeních, které slouží pro organizované využívání volného času. Do této kategorie patří domy dětí a mládeže, jazykové školy, nestátní neziskové organizace a sportovní organizace. Další podkapitolu věnujeme prostředí výchovy v institucích, která se zaměřují na kompenzaci funkcí rodiny a náhradu rodiny. Zde se jedná o náhradní rodinnou výchovu a ústavní výchovu dětí a mládeže. Poslední podkapitolu zaměříme na prostředí, která jsou pro děti nedílnou součástí při trávení jejich volného času, a tím jsou veřejná prostranství.

3.1 Instituce pro výchovu ve volném čase

Volný čas mohou děti trávit mnoha způsoby a v různém prostředí. Je to čas, který tráví například s kamarády venku na hřišti, s rodiči na výletě, nebo doma u televize. Také se spolužáky ve školní družině, nebo v některé s volnočasových institucí, jako jsou domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností, sportovní organizace, jazykové školy a základní umělecké školy.

Dle Švestkové můžeme rozdělit prostředí, ve kterém děti tráví svůj volný čas do několika kategorií. Jedná se o prostředí, kterými jsou:

- domov,
- školní prostředí (sem řadíme školní družiny, školní kluby a domovy mládeže),
- prostředí v zařízeních, které slouží pro organizované využívání volného času (do této kategorie patří domy dětí a mládeže, jazykové školy, základní umělecké školy, nestátní neziskové organizace a také sportovní organizace),
- prostředí výchovy v institucích, která se zaměřují na kompenzaci funkcí rodiny a náhradu rodiny (jedná se o náhradní rodinnou výchovu a ústavní výchovu dětí a mládeže),
- veřejná prostranství (zejména hřiště a další venkovní plochy, která slouží pro volný čas dětí a mládeže) (Švestková, 2019).

Tato prostředí poté ovlivňují trávení volného času dětí různým způsobem. Můžeme je charakterizovat i tím, že nabízí dětem velmi pestrá nabídku volnočasových aktivit, zaměřují se na různé věkové kategorie a umožňují jak organizované, tak i spontánní činnosti pro děti a mládež. Důležitým činitelem je i místo bydliště, které má velký vliv na výběr a dostupnost volnočasových aktivit (Vyhnálková, 2013).

3.2 Školní prostředí

Jde o školská zařízení pro výchovu ve volném čase. Tato zařízení slouží pro výchovu dětí a mládeže mimo vyučování, plní nezbytné funkce, kterými jsou především funkce relaxační, výchovně-vzdělávací, sociální a preventivní.

Fungování škol a školských zařízení podléhá legislativnímu vymezení, řídí se zákonem číslo 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (školský zákon). Dle paragrafu 7, odst. 4. tohoto zákona poskytují tyto služby a vzdělávání: „*Školské zařízení poskytuje služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči (dále jen školské služby). Školské zařízení uskutečňuje vzdělávání podle školního vzdělávacího programu uvedeného v § 5 odst. 2*“ [cit. 25.2.2021].

Hájek dále specifikuje školská zařízení pro zájmové vzdělávání, pro které je výchova ve volném čase jejich primárním, základním posláním: „*podle ustanovení školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) jsou do školských zařízení pro zájmové vzdělávání (vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání) zahrnuta střediska volného času (což jsou domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností), školní družiny a školní kluby*“ (Hájek, 2011, s. 143).

Pro děti mladšího školního věku je pro výchovu ve volném čase důležitým prvkem právě *školní družina* (dále jen ŠD). Toto školské zařízení je zaměřeno na děti na prvním stupni základních škol, tedy děti ve věku od 6 do 12 let. ŠD se zřizují při základních školách, nabízí žákům pravidelnou denní docházku, a to v době před začátkem vyučování, tak po jeho ukončení. ŠD se zaměřují na zájmové činnosti, rekreační a odpočinkové činnosti, tak i přípravu na školní vyučování (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011). Se žáky zde pracují pedagogičtí pracovníci – vychovatelé. Po vyučování jsou pro děti nabízeny odpočinkové činnosti, kterými bývají například čtení pohádek, klidové hry, odpočinek na koberci, klidné zájmové činnosti. Poté se vychovatelé

zaměřují na rekreační a zájmové činnosti. Jedná se především o pobyt venku na školním hřišti, v parku, nebo na venkovních plochách určených pro volnočasové aktivity. K těmto činnostem řadíme různé sportovní aktivity, soutěživé hry s pravidly a spontánní aktivity (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Další činností v rámci ŠD, je vzdělávací činnost. Jedná se o různé didaktické hry, námětové hry, práce s encyklopedií. Také se může jednat o přípravu na školní vyučování. Tato činnost bývá zařazena, až po činnostech odpočinkových a relaxačních. Obvykle tedy po 15. hodině. Příprava dětí ve ŠD na školní vyučování musí být konzultována s rodiči a učiteli. Jedná se například o vyhotovení domácích úkolů (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Mezi školské zařízení řadíme také *školní kluby*. Tyto se zaměřují na žáky na druhém stupni základních škol. Jsou zde pro žáky realizovány zájmové aktivity ve formě kroužků, příležitostných akcí i spontánních činností. Do školních klubů mohou žáci docházet každý školní den před i po vyučování. Není zde pevně stanovena pravidelná docházka. Pro žáky na středních školách a studentům vyšších odborných škol slouží k tomuto účelu *domovy mládeže*. Ty zajišťují především ubytování, stravování a celodenní výchovu. Zájmové a sportovní činnosti v době mimo vyučování. Soustředí se také na přípravu studentů na vyučování v podobě studijního klidu (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

3.3 Prostředí v zařízeních pro organizované využívání volného času

Pro děti mladšího školního věku jsou určeny zejména DDM, které se zaměřují na všechny formy zájmového vzdělávání a nabízí pestré množství aktivit s různých obsahem. Jsou to především o kroužky a oddíly. V DDM nalezneme i otevřené herny, klubovny a laboratoře. Organizují se zde činnosti jak spontánní, tak příležitostné (Vyhnálková, 2013).

DDM má ve své nabídce i pořádání táborů pro děti a mládež. Dětské tábory nabízí jak pobytové, tak příměstské, které se realizují v průběhu celého roku. Tábory mívají různé zaměření, například přírodovědné, sportovní, technické, výtvarné. Děti si mohou vybrat tábor, podle svých zálib, která aktivita je baví, zajímá, popř. jaký kroužek v DDM navštěvují a zda je tábor zaměřen na tuto zájmovou činnost. Mezi další aktivity, které DDM nabízí, patří také kulturní, zábavné a vzdělávací akce pro veřejnost v podání různých přehlídek a soutěží. Zajišťují i okresní a krajská kola olympiád (Vyhnálková, 2013).

Mezi další zařízení patří *stanice zájmových činností*. Tyto se zabývají pouze jednou zájmovou oblastí. Jedná se například o stanice přírodovědců, techniků a turistů. DDM i stanice zájmových činností slouží dětem, žákům, studentům, pedagogům, také rodičům s dětmi a dalším zájemcům (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Pro děti mladšího školního věku zde působí i *základní umělecké školy* (dále jen ZUŠ). ZUŠ organizují zájmové vzdělávání v umělecké oblasti. Nabízí hudební, výtvarné, nebo taneční činnosti. Přípravují s dětmi různá veřejná vystoupení a soutěže, během školního roku i o prázdninách. Další volnočasové aktivity nabízí i *jazykové školy*, které se zaměřují na výuku cizích jazyků (Knotová, 2011).

Další skupinou jsou *nestátní neziskové organizace* (dále jen NNO). Většina z nich působí na území celé republiky a v oblasti volného času se zaměřují na děti a mládež. Mezi ně řadíme organizaci Junák, Pionýr, Českou tábornickou unii, Zálesák – svaz pro pobyt v přírodě, Mládež Sdružení hasičů a mnoho dalších. Velmi důležitým prvkem pro děti a mládež je možnost navázání dlouhodobé přátelství a osobních vazeb, trávení volného času se svými kamarády v průběhu celého roku, osvojování si praktických dovedností, vytváření kladného vztahu k přírodě a zlepšení fyzické aktivity (Pávková, 2014).

3.4 Prostředí výchovy v institucích, která se zaměřují na kompenzaci funkcí rodiny a náhradu rodiny

Do této kategorie řadíme *dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav, diagnostický ústav, středisko výchovné péče*. Jedná se o zařízení ústavní a ochranné péče, kdy hlavním posláním těchto zařízení je péče o děti a mládež z důvodu, kdy se o tyto děti jejich rodiče nemohou, nebo nechtějí postarat. Nejedná se tedy prioritně v těchto zařízeních o poskytování volnočasových aktivit, ale tyto činnosti jsou součástí péče o děti a mládež (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Mezi tyto instituce řadíme *diagnostický ústav*. Zde jsou děti přijímány na dobu osmi týdnů, a to ze závažných důvodů, kdy nemohou vyrůstat v rodině. Po uplynutí této doby, ústav rozhodne, o umístění dítěte do příslušného zařízení. Pro děti od 3–18 (19) let se jedná o *dětský domov*. Jsou zde děti a mládež bez závažnějších poruch chování, které plní svou povinnou školní docházku v běžných školách. Ve svém volném čase se děti mohou věnovat, jak zájmovým

činnostem v dětském domově, tak i v dalších zařízeních. Jedná se o různé sportovní, kulturní akce, výlety, prázdninové aktivity (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Další institucí je *dětský domov se školou*, pro děti s výchovnými problémy, kdy pobyt je nařízen soudně. Dětský domov se školou je určen pro děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Volnočasové aktivity jsou zde cíleně připravované a mají organizační formu (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Pro mladistvé od 15 let se poté jedná o *výchovný ústav*, kdy součástí je i škola. Režim dne je zde pevně stanoven a aktivity probíhají pouze v prostorách ústavu. K těmto institucím můžeme zařadit i *středisko výchovné péče*, které poskytuje své služby pro děti od 6 do 18 let, a to formou dobrovolnosti. Jedná se o ambulantní služby, celodenní, popřípadě pobytové v délce trvání osmi týdnů. Středisko se věnuje i terapii s rodinou (Knotová, 2011).

3.5 Veřejná prostranství a volnočasové aktivity

Veřejná prostranství jsou také důležitou součástí prostředí, kde se uskutečňují volnočasové aktivity dětí a mládeže. Dle Hofbauera se jedná především o ulice, parky, náměstí a proluky městské zástavby, kdy tyto prostory se začaly využívat pro spontánní hry a setkávání informálních skupin dětí a mládeže. Pro volnočasové aktivity dále slouží i nová dětská hřiště, různé prolézačky, pískoviště, pro mládež také U-rampy, prostory pro míčové hry, lezecké stěny, s možností zapůjčení sportovního náčiní (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

V současnosti se také ve městech můžeme setkávat v napodobením přírodního prostředí. Pro volnočasové aktivity v přírodě zde vznikají cyklostezky, vyhlídkové pěší cesty, vodní plochy. Dále různá dětská hřiště, zoo koutky a ukázky stromů. Prostřednictvím tohoto prostředí se děti a mladí lidé učí i péči a ochraně přírody. Jedná se o aktivity pro děti a mládež, na kterých se podílí různé organizace a sdružení. V průběhu celého roku se pořádají akce, které se zaměřují na obnovu a ochranu přírody. Mezi známé patří například „Den Země“, kdy jsou pro děti organizovány znalostní soutěže, sběr kaštanů pro zvířata ze zoologických zahrad, také úklid okolí škol, nebo v místě bydliště, sběr odpadků. Další známou aktivitou je „Zachraňme studánky“, která se zaměřuje na kladný vztah a péči o vodní zdroje. Nabídky volnočasových aktivit se v tomto prostředí stále rozšiřují, zaměřují se jak na rekreační, zájmové, výchovně-vzdělávací, tak i veřejně prospěšné (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

4 Rodina a volný čas

V této kapitole se zaměříme na roli rodiny, která je důležitým činitelem při výběru volnočasových aktivit pro dítě mladšího školního věku. Nastíníme zde aktivní a pasivní trávení volného času dětí mladšího školního věku, v souvislosti s rodinným prostředím. V poslední podkapitole poté uvedeme roli masmédií, která v současné době ovlivňují trávení volného času rodin.

4.1 Základní funkce rodiny

U dětí mladšího školního věku je důležitým činitelem, který ovlivňuje trávení jejich volného času především rodina. Rodina a rodinné prostředí se významně podílí na rozvoji osobnosti dítěte, určuje jeho životní styl, rodiče slouží jako vzor, které dítě napodobuje. Jak uvádí Vágnerová: „*Rodina je vztahovým rámcem, který zahrnuje rodiče, dítě, popřípadě i její další členy, jako jsou sourozenci, prarodiče atd.*“ (Vágnerová, 2012, s. 313). Tito všichni členové jsou důležitou součástí světa dítěte, prožívají s ním společné zážitky, jako jsou společné výlety, oslavy narozenin, prázdniny strávené u babičky. Vyhnálková dále uvádí: „*Rodina zprostředkovává první zkušenosti s volným časem, je místem, kde se utvářejí a hluboce zakořeňují volnočasové návyky a postoje člověka, které si pak nese do celého dalšího života*“ (Vyhnálková, 2013, s. 29).

Pro dítě je důležité, aby rodina plnila základní funkce. Za základní funkce rodiny jsou považovány *biologicko-reprodukční funkce*, která je významná pro každého jedince. Jde o uspokojování základních biologických, sexuálních potřeb, ale také potřeba pokračování rodu. Dále *sociálně-ekonomická funkce*. V tomto případě rodina hraje důležitou roli například při volbě povolání, které rodiče preferují pro své dítě, při smyslu pro pracovní úsilí. *Ochranná funkce*, ke které řadíme zaopatření a péči o všechny členy rodiny, zejména pak děti. K této funkci patří zabezpečení potřeb biologických, hygienických a zdravotních. *Socializačně-výchovná funkce*, tato funkce je důležitá při socializaci dítěte od narození po celou dobu, kterou tráví v rodině. Rodiče a také sourozenci jsou pro dítě jak vzory, tak i zdrojem informací. *Emocionální funkce* – zahrnuje pro dítě citové zázemí, bezpečí, lásku, podporu, pomoc, ale také společné rituály (Kraus, 2015).

K další základní funkci, která je pro dítě v období mladšího školního věku důležitá řadíme *odpočinek a regeneraci tělesných a duševních sil*. Podle Střelce význam této funkce v poslední

době narůstá. Pro dítě je odpočinek a relaxace po splnění školních povinností důležitou součástí dne. Rodiče jsou v tomto ohledu hrají významnou roli, při trávení volného času svých dětí [cit. 2.6.2021].

Pro dítě mladšího školního věku je v rodinném soužití důležitý také vztah se sourozenci. Sourozenci představují součást jejich života, mají společné aktivity, hry, zážitky, které je spojují. Specifická je role jedináčka v rodině. Dítě nemůže sdílet společné zážitky se svým sourozencem, ale pouze s dospělým členem rodiny. V tomto případě je jednou s možností pořízení domácích zvířátek, která by částečně nahradila chybějící sourozence. Rodiče jedináčků mají také na dítě větší nároky, mívají sklon ho přetěžovat, ale také nadměrně o něj pečovat a chránit (Vágnerová, 2012). Podmínky života v rodině, tedy velikost rodiny, úplnost rodiny, nebo věk jejich členů, to vše ovlivňuje i volný čas dítěte (Žumárová in Kraus, 2015).

4.2 Aktivní a pasivní trávení volného času

Trávení volného času v rodinách můžeme rozdělit na aktivní a pasivní. Jak uvádí Žumárová: „*Aktivní trávení volného času jsou činnosti, na kterých se členové rodiny podílí přímo, ovlivňují jejich průběh a výsledek*“ (Žumárová in Kraus, 2015, s. 156). Mezi aktivní činnosti rodičů a dětí můžeme zařadit různé sportovní aktivity, jako jsou cyklistika, společné výlety, procházky, pohybové a míčové hry. V současné době ke společnému trávení volného času rodin patří i další aktivity, jako je inline bruslení, lezecké stěny, florbal, lyžování, tenis. Pro dítě mladšího školního věku je společně trávený volný čas se členy rodiny velmi důležitý, dochází při něm k vytváření rodinné historie, rodinného příběhu (Vágnerová, 2012). Rodiče se podílejí na volném čase dětí, a to jako organizátoři, tak i vychovatelé a spolutvůrci. Výběr volnočasových aktivit pro dítě také ovlivňuje, jakým aktivitám se ve volném čase věnují jeho rodiče (Žumárová in Kraus, 2015).

V období mladšího školního věku se u dítěte začínají objevovat počátky zájmů. Dítě se začíná orientovat v nabídce různých volnočasových aktivit, které v současné době nabízí celá řada volnočasových organizací. Pro mladšího školní věk je charakteristické, že tyto aktivity mívají přechodný charakter. Dítě se rychle nadchne pro některou z aktivit, které se věnují jeho spolužáci, nebo kamarádi. Zájmy u dětí mladšího školního věku bývají velmi pestré, často se střídají a v tomto věku bývají zpravidla dosti povrchní (Peterová in Šimíčková-Čížková, 2010). Právě zde hrají významnou úlohu rodiče, kteří učí své děti správně zhodnocovat volný čas.

„Pozitivní a aktivní vzor rodiče je velice důležitý pro výběr volnočasových aktivit dětí i v pozdějším věku“ (Žumárová in Kraus, 2015, s. 152).

Podle Vágnerové je dítě mladšího školního věku výrazně extravertně zaměřeno. Vedle zájmů jsou pro dítě mladšího školního věku důležité i potřeby, a to například potřeba pohybu, poznání, citové odezvy a sebeuplatnění. Rodiče v tomto ohledu uspokojují celou řadu potřeb dítěte. Jednou z nich je i uspokojení potřeby seberealizace, kterou ovlivňují rodiče například výběrem aktivit a také svým hodnocením. Je však důležité zvolit takový cíl, aby jej dítě mohlo dosáhnout. V opačném případě může dojít k pocitu nedostačivosti a neúspěšnosti (Vágnerová, 2012).

Mezi další činnosti, které řadíme do oblasti volného času, patří také pasivní volnočasové aktivity. *„Jsou to aktivity, na kterých se členové rodiny podílí nepřímo a nemohou ovlivnit jejich průběh“ (Žumárová in Kraus, 2015, s. 154).* Do této skupiny patří například sledování televize, hraní počítačových her, poslech hudby, ale také četba knih a časopisů, nebo čas strávený niceděláním. Mezi další pasivní aktivity můžeme zařadit hraní stolních her, návštěvy kina, divadla nebo rodinné akce a setkávání s přáteli. Pro dítě je aktivní i pasivní trávení volného času společně s rodinou důležité pro utváření dobrých rodinných vztahů (Pávková, 2014).

4.3 Rodina a domácí zvířata

Pro správné fungování rodiny je zapotřebí aktivní a stabilní přítomnosti všech jejích členů. K dalším členům domácnosti můžeme zařadit i domácí mazlíčky. V období mladšího školního věku patří k vývojovým potřebám dítěte právě potřeba sdílení domácího prostředí s některým zvířecím společníkem. Mezi oblíbené domácí mazlíčky řadíme především pejsky, kteří jsou u dětí na prvním místě z důvodu potřeby soužití se zvířecím kamarádem (Matějček, 2017).

Dalšími zvířaty jsou kočky, křečci, králíci, morčata, papoušci, nebo rybičky. V současné době patří k oblíbeným druhům zvířat i želvy, osmáci, potkani, činčily, ježci, šneci a další exotické druhy. Pro dítě mladšího školního věku je právě soužití se zvířecím kamarádem důležitou životní přípravou. Právě s péčí o zvíře se dítě učí i zodpovědnosti, smyslu pro povinnost, ochranným postojům, pečovatelskému (Matějček, 2017).

Pořízení těchto domácích mazlíčků je charakteristické především v rodinách, ve kterých také rodiče mají kladný vztah ke zvířatům. Jedním z důvodů je i pravidelná péče a ošetřování těchto domácích zvířat, která z velké části spočívá i na rodičích (Matějček, 2017).

4.4 Role masmédií v současné rodině

Dalším důležitým činitelem, který je v současné době spojován s trávením volného času v rodinách jsou masmédiá. Masová média výrazným způsobem ovlivňují volný čas všech věkových kategorií, a to především z důvodu rozšiřující se nabídky, vlivu a také dosahu a významu. Pro děti mladšího školního věku již tato masmédiá představují neodmyslitelnou součást jejich každodenního života. Prostřednictvím počítačů, tabletů a chytrých telefonů se mohou vzdělávat, vyhledávat zde různé informace. Slouží jim také pro sdílení zážitků, ke komunikaci a hledání nových přátelství prostřednictvím sociálních sítí. Z důvodu rozvoje nových moderních médií dochází ke změnám životního stylu rodiny, v komunikaci mezi jejich členy i při trávení volného času. Jak uvádí Stašová: „*V řadě rodin je televize (nebo jiný druh média) stále zapnutá a je součástí každodennosti života rodiny, je součástí ranních i večerních rituálů a aktivit při vstupu do nového dne nebo v jeho závěru*“ (Stašová in Kraus, 2015, s. 191).

Nová média umožňují jejich užívání kdekoliv a kdykoliv. Tato zařízení, ke kterým patří především počítače, tablety, mobilní telefony a televizní zařízení se staly běžnou součástí domácností, ale také i součástí dětských pokojů (Stašová in Kraus, 2015). Z venkovních prostor se tedy dětské pokoje staly místem, kde si děti hrají se svými kamarády, nebo sourozenci. Relaxaci a odpočinek pak nacházejí u televizních obrazovek, hraním počítačových her, nebo komunikací na sociálních sítích. „*I když děti tráví čas se svými vrstevníky mimo domov, často se uchylují k tomu, že společně tráví čas u médií v domácnosti svých přátel*“ (Stašová in Kraus, 2015, s. 167).

V současné době může být jedním z důvodů, proč děti tráví svůj volný čas v domácnostech i obava rodičů o bezpečnost dítěte mimo domov, na ulicích. Rodiče vnímají toto prostředí jako nebezpečné, kde může docházet k různým konfliktním situacím, mají obavu zde nechávat dítě samotné, bez dozoru dospělé osoby. Naopak prostředí domova rodiče vnímají jako bezpečné místo, tudíž pro dítě volí trávení volného času v domácím prostředí (Stašová in Kraus, 2015).

Používání médií v rodině je také závislé na věku dítěte a na dalších skutečnostech, jako je vzdělání rodičů, jejich věk a na struktuře rodiny. Rodiče se svými dětmi tráví společné chvíle před televizní obrazovkou, sledují různé pohádky, dětské filmy a seriály. V některých rodinách je poté určitý televizní pořad spojený i s plněním některých povinností, nebo denních činností, které má dítě vykonat (Stašová in Kraus, 2015).

K hlavním médiím, které děti volí při trávení volného času, patří televize. Ta slouží ke sledování zábavných, napínavých a dobrodružných pořadů a stala se významným činitelem při odpočinku a relaxaci. Dalším médiem je internet, který slouží především jako zdroj informací a stal se i důležitým vzdělávacím prvkem. Jak uvádí Junová: „*V tomto směru internet již předstihl knihy, které díky internetu ztrácejí svou informační hodnotu*“ (Junová in Kraus, 2015, s. 203).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Dotazníkové šetření o způsobech trávení volného času u dětí mladšího školního věku

Jádrem mé bakalářské práce je dotazníkové šetření o způsobech trávení volného času dětí mladšího školního věku, jak z pohledu dětí, tak z pohledu rodičů.

Hlavním cílem tohoto dotazníkového šetření je zjistit, jakým způsobem děti mladšího školního věku tráví svůj volný čas a jakou roli hrají rodiče při výběru volnočasových aktivit. K naplnění hlavního cíle, jsem si zvolila tyto dílčí cíle: zjistit, jakým způsobem nejraději tráví rodiče volný čas se svými dětmi a zda jsou spokojeni s jeho množstvím. Dále se pokusím zjistit, jak tráví volný čas děti mladšího školního věku po příchody ze školy domů, zda mají doma vlastní zvířátko a kolik času věnují jeho péči. V neposlední řadě se pokusím zjistit, zda navštěvují nějaké zájmové kroužky a které z nich preferují.

5.1 Metody dotazníkové šetření

K šetření jsem využila kvantitativní výzkum uskutečněný pomocí dotazníku. Dotazník byl rozdělen na dvě části. První část dotazníku byla určena pro rodiče. Tato část obsahovala celkem 10 otázek. Některé otázky byly uzavřené s možností jedné odpovědi, u některých otázek byla zvolena polouzavřená forma, s možností zapsání vlastní odpovědi. Druhá část dotazníku byla určena pro děti. Zde bylo celkem devět otázek, které byly přizpůsobeny věku respondentů. Na začátku dotazníkové šetření byli rodiče písemně požádáni, aby část určenou pro děti vyplňovali společně, a to z důvodu věku respondentů, kterými byly děti mladšího školního věku.

5.2 Průzkumný soubor

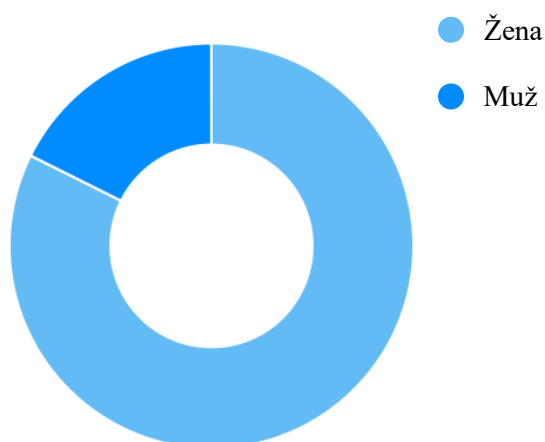
Pro dotazníkové šetření jsem oslovila základní školu v Olomouci, kde pracuji jako asistentka pedagoga. Dotazník byl sestaven přes aplikaci Survio a vygenerovaný odkaz jsem rozeslala jednotlivým pedagogickým pracovníkům na prvním stupni této základní školy. Prostřednictvím emailové komunikace byli osloveni rodiče žáků na prvním stupni, s prosbou o spolupráci. Dotazník vyplnilo 204 respondentů, z toho 102 rodičů a 102 žáků.

Vyplnění dotazníků proběhlo zcela anonymně, bez možnosti identifikace jednotlivých respondentů. Získaná data jsem vyhodnotila deskriptivní analýzou, výsledky jsem sestavila do tabulek a grafů a vlastními slovy jsem se snažila tyto výsledky komentovat.

5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

1. Jste

Graf 1. Zdroj: vlastní výzkum

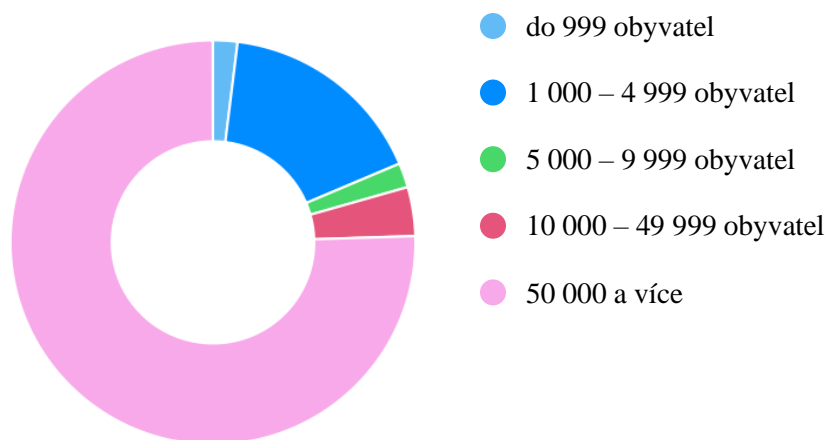
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Žena	84	82,4 %
Muž	18	17,6 %

Tabulka 1. Zdroj: vlastní výzkum

Prostřednictvím identifikačních otázek na začátku dotazníku jsem získala bližší představu o vzorku respondentů. V následujících tabulkách a grafech rozepisuji výsledky z pohledu pohlaví a bydliště. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 204 respondentů, z toho 84 žen a 18 mužů. V části dotazníku, která byla určena dětem, vyplnilo dotazník celkem 48 dívek a 54 chlapců.

2. Bydlíte (velikost obce podle počtu obyvatel)

Graf 2. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
do 999 obyvatel	2	2,0 %
1 000 – 4 999 obyvatel	17	16,7 %
5 000 – 9 999 obyvatel	2	2,0 %
10 000 – 49 999 obyvatel	4	3,9 %
50 000 a více	77	75,5 %

Tabulka 2. Zdroj: vlastní výzkum

Jelikož šetření probíhalo na základní škole v Olomouci, z této tabulky je patrné, že převážná část respondentů, celkem 77, uvádí místo bydliště v obci nad 50 000 obyvatel. Tedy přímo v obci Olomouc. Další část tabulky znázorňuje podíl dětí, které dojíždí do této základní školy z okolních obcí.

3. Navštěvoval/a jste ve věku svého dítěte některou volnočasovou aktivitu? (kroužek, oddíl, kurz) – pokud ano, napište jakou.

Graf 3. Zdroj: vlastní výzkum

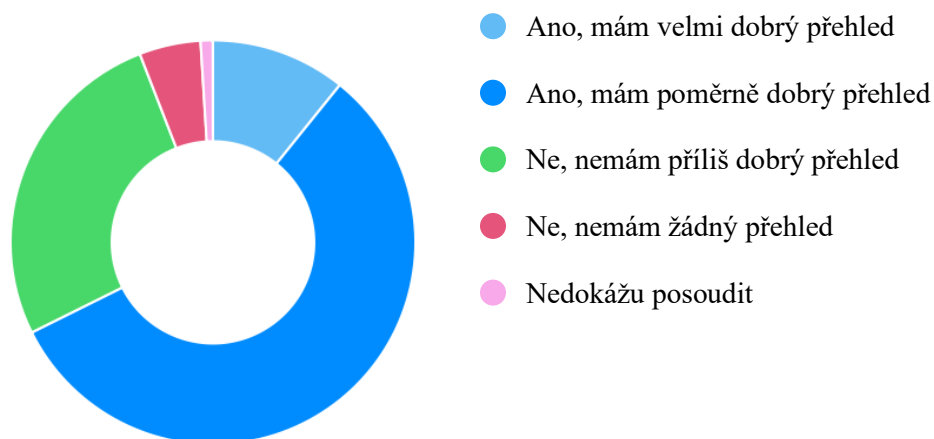
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, navštěvovala, napište jakou	69	67,6 %
Ne, nenavštěvovala	26	25,5 %
Již si nevzpomínám	7	6,9 %

Tabulka 3. Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce jsem se zaměřila na podíl rodičů, kteří ve věku svého dítěte navštěvovali některé volnočasové aktivity. Z celkového počtu 102 rodičů, odpovědělo kladně 69 rodičů, což je více než polovina dotázaných. Mezi nejčastěji navštěvované volnočasové aktivity zde rodiče uváděli Pionýr, dále sportovní kroužky, jako je fotbal, atletika, tanec, balet. Dále také hru na hudební nástroj, zpěv a keramický kroužek. Velmi zajímavé volnočasové aktivity zde byly uvedeny u třech respondentů, kteří navštěvovali kroužek včelařství, rybářství a kroužek vaření.

4. Máte přehled o nabídce volnočasových aktivit (kroužky, kurzy) pro děti v místě vašeho bydliště?

Graf 4. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, mám velmi dobrý přehled	11	10,8 %
Ano, mám poměrně dobrý přehled	58	56,9 %
Ne, nemám příliš dobrý přehled	27	26,5 %
Ne, nemám žádný přehled	5	4,9 %
Nedokážu posoudit	1	1,0 %

Tabulka 4. Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka byla zaměřena na vyjádření rodičů, ohledně nabídky volnočasových aktivit pro děti v místě bydliště a také, jaký mají přehled o nabízených aktivitách. I zde je patrné, že většina rodičů má poměrně dobrý přehled o nabídce. Jedním z důvodů může být i lokalita bydliště, kde se nachází množství volnočasových organizací, které se zaměřují na děti mladšího školního věku. V blízkosti této školy je Dům dětí a mládeže, který přímo nabízí volnočasové kroužky a další aktivity i prostřednictvím školy.

5. Navštěvuje vaše dítě pravidelně některé volnočasové aktivity (kroužky, oddíly, kurzy)?

Graf 5. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, navštěvuje	72	70,6 %
Ne, nenavštěvuje, napište, prosím, z jakého důvodu?	30	29,4 %

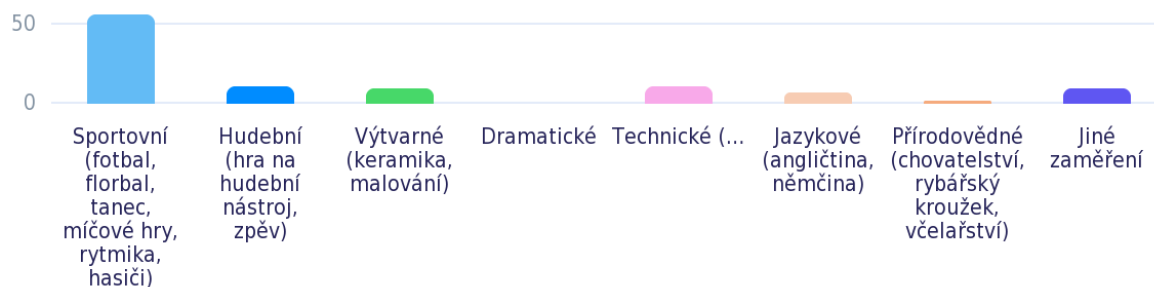
Tabulka 5. Zdroj: vlastní výzkum

V tomto grafu vidíme vysoký podíl dětí, které navštěvují některou z volnočasových aktivit. Jedná se celkem o 72 kladných odpovědí. Důvodem takto vysokého podílu může být jednak blízkost Domu dětí a mládeže, který se nachází přímo v dané lokalitě. Dále zde mají základnu fotbalový klub Nové Sady a fotbalový klub Slavonín. S tímto také může souviset vysoký podíl dětí, které navštěvují právě kroužky se sportovním zaměřením.

Dále z grafu vyplývá, že 30 dětí nenavštěvuje žádnou z volnočasových aktivit. Mezi nejčastější důvody rodiče uváděli především vyzvedávání dětí z družiny v pozdějších odpoledních hodinách a dopravu do místa bydliště, které je mimo obec Olomouc.

6. Pokud vaše dítě navštěvuje pravidelně některé zájmové aktivity, vyberte jejich zaměření?

Graf 6. Zdroj: vlastní výzkum

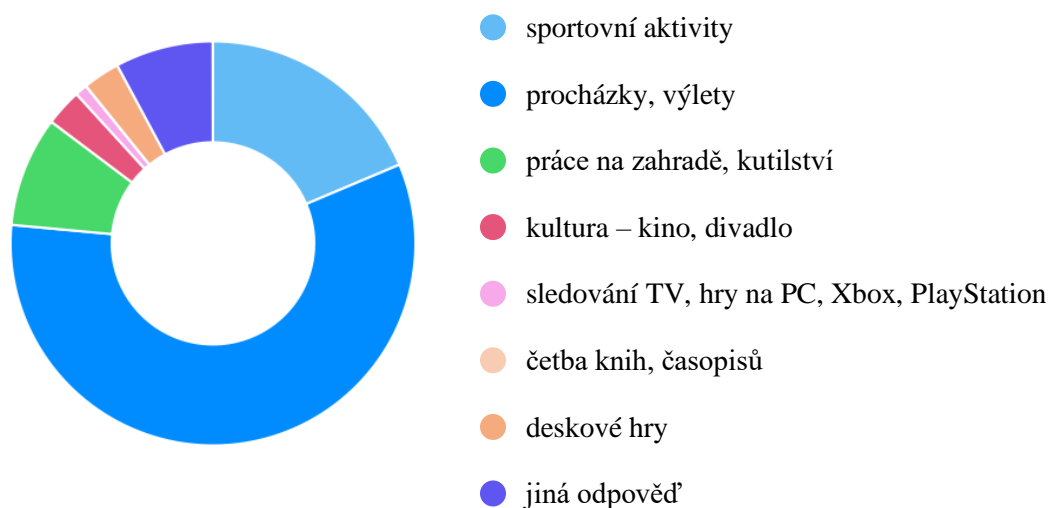

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Sportovní (fotbal, florbal, tanec, míčové hry, rytmika, hasiči)	57	73,1 %
Hudební (hra na hudební nástroj, zpěv)	11	14,1 %
Výtvarné (keramika, malování)	10	12,8 %
Dramatické	0	0,0 %
Technické (počítače, elektrotechnika, Youtubeři)	11	14,1 %
Jazykové (angličtina, němčina)	7	9,0 %
Přírodovědné (chovatelství, rybářský kroužek, včelařství)	2	2,6 %
Jiné zaměření	10	12,8 %

Tabulka 6. Zdroj: vlastní výzkum

7. Jakým způsobem o víkendech nejraději trávíte volný čas se svými dětmi?

Graf 7. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
sportovní aktivity	19	18,6 %
procházky, výlety	59	57,8 %
práce na zahradě, kutilství	9	8,8 %
kultura – kino, divadlo	3	2,9 %
sledování TV, hry na PC, Xbox, PlayStation	1	1,0 %
četba knih, časopisů	0	0,0 %
deskové hry	3	2,9 %
jiná odpověď	8	7,8 %

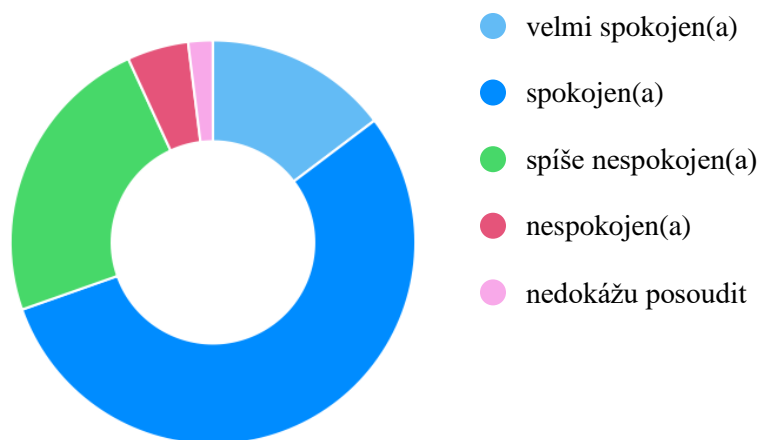
Tabulka 7. Zdroj: vlastní výzkum

Zde jsem se zaměřila na to, jakým způsobem tráví volný čas rodiče a děti o víkendech. Zda dávají přednost aktivní, nebo pasivní formě. Z grafu je patrné, že rodiče preferují zejména

procházky a výlety. Zde je podíl 57,8 % rodičů. Dále také sportovní aktivity, které preferuje ve volném čase 18,6 % rodičů. Z tabulky tedy vyplývá, že rodiče dávají přednost aktivnímu způsobu trávení volného času se svými dětmi. Pouze 1 % rodičů uvádí, že tráví čas s dětmi sledováním televize, nebo hrou na PC. V případě jiné odpovědi zde rodiče uváděli nejčastěji variantu, že tráví čas doma, ale ne přímo sledováním TV, nebo hraním her na počítači.

8. Jste spokojen(a) s množstvím volného času, který trávíte se svými dětmi?

Graf 8. Zdroj: vlastní výzkum

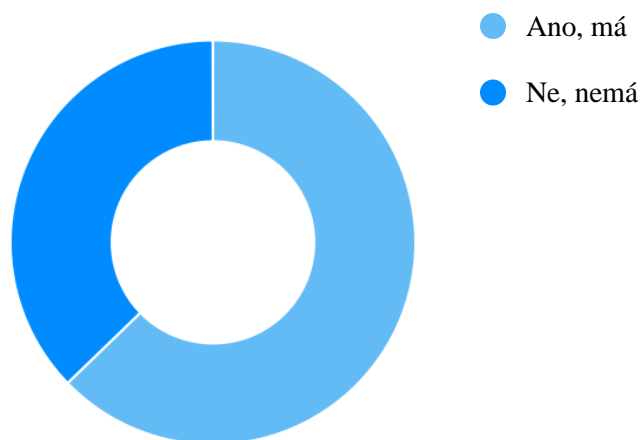
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
velmi spokojen(a)	15	14,7 %
spokojen(a)	56	54,9 %
spíše nespokojen(a)	24	23,5 %
nespokojen(a)	5	4,9 %
nedokážu posoudit	2	2,0 %

Tabulka 8. Zdroj: vlastní výzkum

V případě spokojenosti s množstvím společně tráveného volného času rodiče nejčastěji uvádí variantu spokojen, a to 54,9 %. Dále zde 24 rodičů uvádí, že s množstvím volného času, který tráví se svými dětmi je spíše nespokojeno, což představuje 23,5 %. Pouze 5 rodičů se vyjádřilo, že je nespokojeno. Z toho vyplývá, že většina rodičů je spokojena s množstvím času, který tráví společně se svými dětmi, a to především aktivní formou, jak je patrné z předchozího grafu.

9. Má vaše dítě doma domácí zvířátko/a?

Graf 9. Zdroj: vlastní výzkum

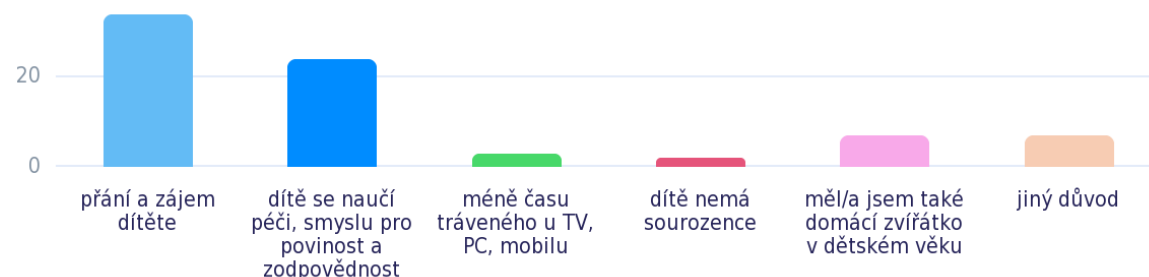
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, má	64	62,7 %
Ne, nemá	38	37,3 %

Tabulka 9. Zdroj: vlastní výzkum

Touto otázkou jsem zjišťovala, zda děti mladšího školního věku mají doma nějaké domácí zvířátko? Jelikož v tomto věku lze považovat za vývojovou potřebu dětí mít doma domácího mazlíčka, je toto patrné i ve výsledcích, které jsou znázorněny v grafu a v tabulce. Z tabulky je patrné, že celkem 64 dětí má doma zvířátko, což představuje 62,7 % dotázaných. V další otázce jsem se zaměřila na to, z jakého důvodu rodiče dětem tyto domácí mazlíčky pořizují.

10. Proč jste se rozhodli pro pořízení domácího zvířátka pro vaše dítě?

Graf 10. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
přání a zájem dítěte	34	52,3 %
dítě se naučí péči, smyslu pro povinnost a zodpovědnost	24	36,9 %
méně času tráveného u TV, PC, mobilu	3	4,6 %
dítě nemá sourozence	2	3,1 %
měl/a jsem také domácí zvířátko v dětském věku	7	10,8 %
jiný důvod	7	10,8 %

Tabulka 10 Zdroj: vlastní výzkum

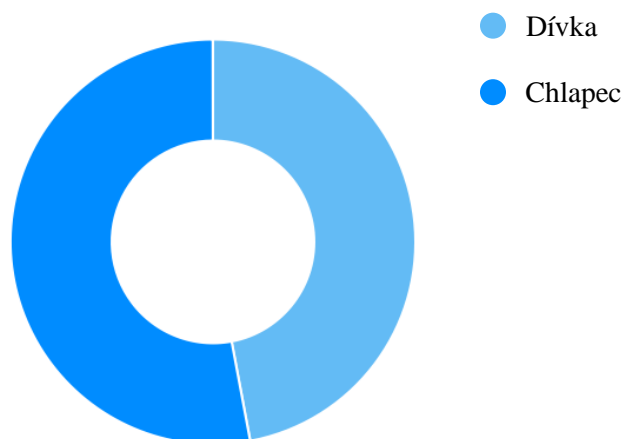
Mezi hlavní důvody, které rodiče uváděli, patřilo zejména přání a zájem dítěte. Dalším důvodem bylo také, že se dítě naučí zodpovědnosti a bude mít i určité povinnosti, které jsou spojeny s péčí o toto zvířátko. K těmto povinnostem může patřit pravidelné krmení, nebo čištění klece. Pouze 3 respondenti uvedli, že důvodem bylo především méně času, které dítě bude trávit sledováním TV, nebo hraním her na počítači. K jiným důvodům patřilo, že zvířátko měli rodiče již před narozením dítěte, nebo kladný vztah k chovu zvířat.

5.4 Analýza dat získaných z dotazníků určených dětem

Dotazník – část pro děti vyplnilo 48 dívek a 54 chlapců.

11. Jsi

Graf 11. Zdroj: vlastní výzkum

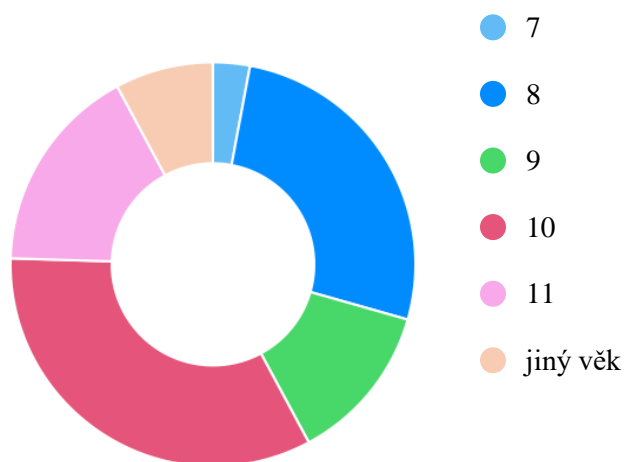

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Dívka	48	47,1 %
Chlapec	54	52,9 %

Tabulka 11. Zdroj: vlastní výzkum

12. Kolik máš roků?

Graf 12. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
7	3	2,9 %
8	27	26,5 %
9	13	12,7 %
10	34	33,3 %
11	17	16,7 %
jiný věk	8	7,8 %

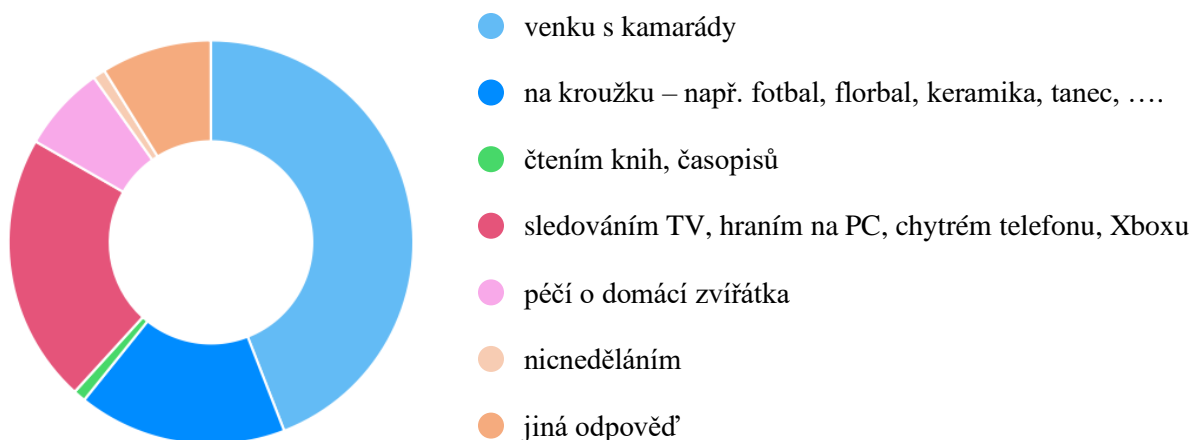
Tabulka 12. Zdroj: vlastní výzkum

Dotazníkové šetření probíhalo na prvním stupni základní školy. Dotazník tedy vyplňovaly děti ve věku 7–12 let. Nejvíce respondentů bylo ve věku 10 let a to celkem 33,3 %.

V případě údaje o jiném věku tuto část vyplnily děti pátých tříd, které měly odloženou povinnou školní docházku, tudíž děti ve věku 12 let.

13. Jak nejraději trávíš volný čas (po příchodu ze školy, ze školní družiny domů)?

Graf 13. Zdroj: vlastní výzkum

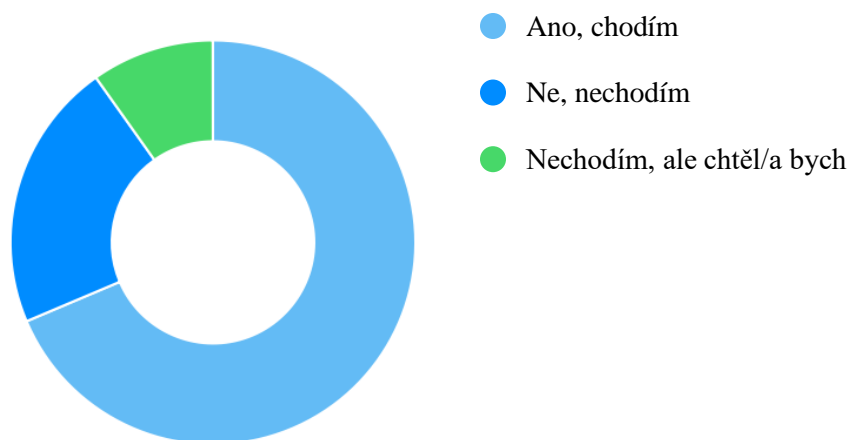
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
venku s kamarády	45	44,1 %
na kroužku – např. fotbal, florbal, keramika, tanec, ...	17	16,7 %
čtením knih, časopisů	1	1,0 %
sledováním TV, hraním na PC, chytrém telefonu, Xboxu	22	21,6 %
péčí o domácí zvířátka	7	6,9 %
nicneděláním	1	1,0 %
jiná odpověď	9	8,8 %

Tabulka 13. Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce měly děti uvést, jak nejraději tráví svůj volný čas po příchodu ze školy domů. Z grafu je patrné, že nejčastěji děti chodí ven se svými kamarády a to celkem 45 dětí. Teprve jako druhou variantu děti volily sledování TV a hraní her na PC, nebo chytrém telefonu.

14. Chodíš do nějakého zájmového kroužku, oddílu?

Graf 14. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, chodím	70	68,6 %
Ne, nechodím	22	21,6 %
Nechodím, ale chtěl/a bych	10	9,8 %

Tabulka 14. Zdroj: vlastní výzkum

V otázce č. 14 jsem zjišťovala, zda děti navštěvují organizované volnočasové aktivity. Z tabulky vyplývá, že podíl dětí, které chodí do nějakého zájmového kroužku, nebo oddílu je poměrně vysoký. Jedná se celkem o 70 dětí. Jedním z důvodů takto vysokého podílu může být právě snadná dostupnost volnočasových organizací v místě bydliště. Jelikož dotazníkové šetření probíhalo na základní škole v Olomouci a v okolí této školy se nachází DDM a fotbalové kluby Slavonín a Nové Sady.

15. V případě, že chodíš do kroužku, uveď proč?

Graf 15. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
vybral jsem si ho sám, líbí se mi	51	67,1 %
chodí tam spolužák, kamarád	9	11,8 %
kroužek mi vybrali rodiče	12	15,8 %
jiný důvod	4	5,3 %

Tabulka 15. Zdroj: vlastní výzkum

Mezi hlavní důvody pro výběr kroužku děti uváděly, že si kroužek zvolily, jelikož se jim líbí daná aktivita a mají o ni zájem. 12 dětí uvedlo, že kroužek jim vybrali rodiče. V případě jiného důvodu děti uváděly, že kroužek je zábavný, rád mluvím anglicky, tedy navštěvuji kroužek angličtiny, nebo že kroužek navštěvovali rodiče a tato aktivita baví i dítě.

16. Máš doma nějaké domácí zvířátko/a?

Graf 16. Zdroj: vlastní výzkum

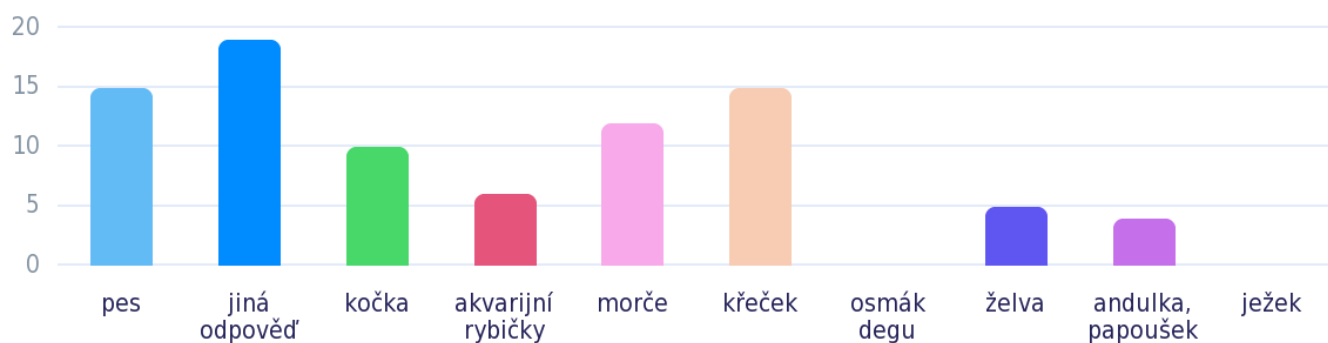
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano, mám jedno domácí zvíře	38	38,0 %
Ano, mám jich několik	24	24,0 %
Ne, nemám	38	38,0 %

Tabulka 16. Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce navazují na část dotazníku, kterou vyplňovali rodiče. V této části uváděli, zda mají doma děti domácí zvířátko a důvod pro jeho pořízení. Děti poté měly vyplnit podobnou otázku, tentokrát zaměřenou na počet chovaných zvířátek. Zde uvedlo 24 dětí, že doma mají více než jedno zvířátko, což také může souviset s tím, že dotazník vyplňovaly právě děti mladšího školního věku. V otázce č. 17 se zaměřují na konkrétní druh zvířátka. Na prvním místě byl uveden pes a křeček, a to v případě 15 odpovědí. Dále děti mají doma především morčata a kočky. Mezi jiné odpovědi byl uveden nejčastěji zakrslý králík.

17. Jaké máš doma zvířátko/a?

Graf 17. Zdroj: vlastní výzkum

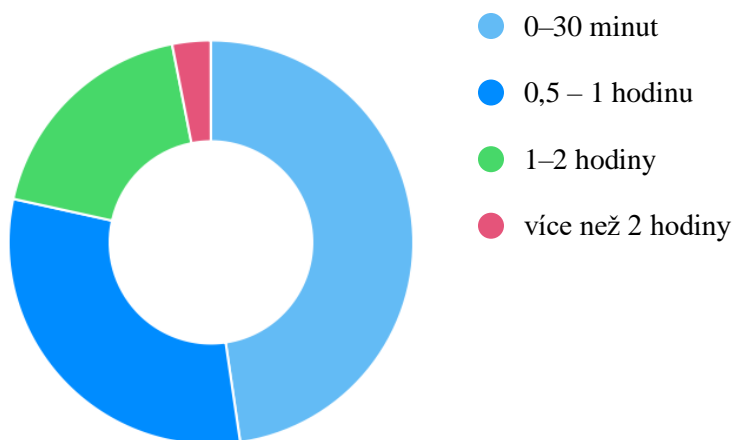

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
pes	15	23,4 %
kočka	10	15,6 %
akvariijní rybičky	6	9,4 %
morče	12	18,8 %
křeček	15	23,4 %
osmák degu	0	0,0 %
želva	5	7,8 %
andulka, papoušek	4	6,3 %
ježek	0	0,0 %
jiná odpověď	19	29,7 %

Tabulka 17. Zdroj: vlastní výzkum

18. Pokud máš doma zvířátko/a, kolik času denně věnuješ péči o ně, hraním si s ním, ...?

Graf 18. Zdroj: vlastní výzkum

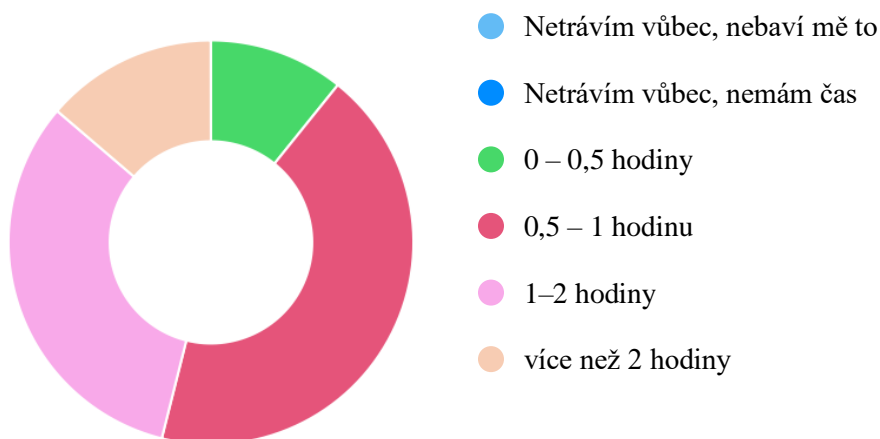
ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
0–30 minut	31	47,7 %
0,5 – 1 hodinu	20	30,8 %
1–2 hodiny	12	18,5 %
více než 2 hodiny	2	3,1 %

Tabulka 18. Zdroj: vlastní výzkum

Touto otázkou jsem chtěla zjistit podíl volného času, které děti tráví péčí o své domácí mazlíčky. Ve většině případů se jednalo o dobu 0–30 minut, kterou volilo celkem 31 dětí. Delší část volného času, a to variantu 1–2, nebo více než 2 hodiny uváděly děti, které doma mají pejska.

19. Kolik času trávíš sledováním televize, hraním her na počítači, mobilu, když přijdeš ze školy domů?

Graf 19. Zdroj: vlastní výzkum

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Netrávím vůbec, nebaví mě to	0	0,0 %
Netrávím vůbec, nemám čas	0	0,0 %
0 – 0,5 hodiny	11	10,8 %
0,5 – 1 hodinu	44	43,1 %
1–2 hodiny	33	32,4 %
více než 2 hodiny	14	13,7 %

Tabulka 19. Zdroj: vlastní výzkum

Poslední otázkou jsem zjišťovala, kolik volného času denně tráví děti mladšího školního věku právě u masmédií. V tomto případě nejčastěji zvolenou variantou bylo 0,5–1 hodinu. Více než 2 hodiny zvolilo pouze 14 dětí. Z výsledků v dotazníku se jednalo o děti starší 10 let.

5.5 Shrnutí výsledků

Dotazníkové šetření bylo uskutečněno na prvním stupni základní školy v Olomouci. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 204 respondentů, z toho 84 žen a 18 mužů. V části dotazníku, která byla určena dětem, vyplnilo dotazník celkem 48 dívek a 54 chlapců. Dotazník byl rozdělen na část pro rodiče, která obsahovala celkem 10 otázek. Tyto otázky se zaměřovaly na trávení volného času rodičů s dětmi a jeho náplň. Dále na spokojenost rodičů s množstvím volného času, který s dětmi tráví. Také na organizované volnočasové aktivity pro děti, které nabízí daná lokalita a spokojenost s jejich nabídkou.

V této části jsme se dozvěděli, že většina rodičů je spokojena s množstvím volného času, který tráví se svými dětmi. Většina z nich upřednostňuje trávení volného času aktivním způsobem. Z nabízených variant preferovali především procházky a výlety nebo sportovní aktivity. V případě organizovaných volnočasových aktivit rodiče uváděli, že mají poměrně dobrý přehled o nabídce v dané lokalitě. Celkem 72 rodičů z celkového počtu 102 respondentů uvedlo, že jejich dítě navštěvuje některou z organizovaných volnočasových aktivit. Nejvíce preferované jsou sportovní kroužky, dále jsou to kroužky s technickým zaměřením a hra na hudební nástroj. Poslední dvě otázky v části pro rodiče se týkaly chovu domácích mazlíčků a důvodu pro jejich pořízení. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že celkem 64 dětí má doma zvířátko, což představuje 62,7 % dotázaných. Mezi hlavní důvody, které rodiče uváděli, patřilo zejména přání a zájem dítěte. Dalším důvodem bylo také, že se dítě naučí zodpovědnosti a bude mít i určité povinnosti, které jsou spojeny s péčí o toto zvířátko.

Druhá část dotazníkového šetření byla určena pro děti. Tato část obsahovala celkem devět otázek. V části dotazníku pro děti jsme se dozvěděli, že po příchodu ze školy domů děti nejraději chodí ven se svými kamarády. Teprve jako druhou variantu děti volily sledování TV a hraní her na PC, nebo chytrém telefonu, a to celkem 22 dětí. Mezi hlavní důvody při výběru kroužků děti uváděly, že si kroužek zvolily, jelikož se jim líbí daná aktivita a mají o ni zájem. Jen 12 dětí uvedlo, že kroužek jim vybrali rodiče. V případě chovu domácích mazlíčků jsou oblíbení psi, křečci, morčata a králíci. 24 dětí dále uvedlo, že mají doma více než jedno zvířátko. Jejich péči věnují denně průměrně 0–30 minut. Poslední otázka se týkala masmédií jako je chytrý telefon, X-box, počítač. V tomto případě děti zvolily nejčastěji variantu 0,5–1 hodinu denně.

Závěr

Moje bakalářská práce byla na téma volný čas dětí mladšího školního věku a role rodiny. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem děti mladšího školního věku tráví svůj volný čas a jakou roli hrají rodiče při výběru volnočasových aktivit.

Tohoto hlavního cíle, jsem dosáhla naplněním dílčích cílů, kterými jsem zjišťovala, jakým způsobem nejraději tráví rodiče volný čas se svými dětmi a zda jsou spokojeni s jeho množstvím. Jak tráví volný čas děti mladšího školního věku po příchody ze školy domů, zda navštěvují nějaké zájmové kroužky, a které z nich preferují. V neposlední řadě také, zda mají doma domácí zvířata a kolik volného času jim věnují.

V rámci praktické části této práce byl realizován kvantitativní výzkum, který proběhl metodou dotazníkového šetření na základní škole v Olomouci a byl zaměřen na volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku, jejich zapojení do zájmového vzdělávání a roli rodiny.

Dotazník byl rozdělen na dvě části – část určenou pro rodiče a část určenou pro děti. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že děti mladšího školního věku v dané lokalitě nejraději tráví volný čas venku s kamarády, teprve jakou druhou variantu volily čas trávený doma u masmédií. Většina z nich navštěvuje některou z organizovaných volnočasových aktivit, u kterých preferují zejména sportovní zaměření. Mezi oblíbená domácí zvířata patří především psi, křečci, morčata a králíci a děti věnují jejich péči v průměru půl hodiny denně.

Z pohledu rodičů je většina z nich spokojena s množstvím volného času, který tráví se svými dětmi a preferují zde především aktivní způsoby jeho využití, kterými jsou procházky, výlety a sportovní aktivity. Při výběru organizovaných volnočasových aktivit pro děti mají rodiče poměrně dobrý přehled o jejich nabídce a celkem 67,6 % dotázaných rodičů také navštěvovalo některou z organizovaných volnočasových aktivit ve věku svého dítěte. Z tohoto dotazníkového šetření je tedy patrné, že v dané lokalitě děti mladšího školního věku a jejich rodiče preferují především aktivní způsoby trávení volného času.

Přínosem této bakalářské práce bylo zmapování oblasti trávení volného času dětí mladšího školního věku přímo v dané lokalitě, tedy na prvním stupni základní školy v Olomouci. Zjistila jsem, jakým způsobem děti nejraději tráví svůj volný čas, zda navštěvují volnočasové aktivity, kolik času tráví u masmédií. Také jsem měla možnost zjistit, jakou roli hraje v jejich volném čase rodina a jaké volnočasové aktivity rodiče preferují.

Seznam zkratek

DDM – Dům dětí a mládeže

YMCA – Young Men's Christian Association, Křesťanské sdružení mladých lidí

YWCA – Young Women's Christian Association, Křesťanské sdružení mladých žen

OSN – Organizace spojených národů

CNS – Centrální nervová soustava

NNO – Nestátní neziskové organizace

ZUŠ – Základní umělecká škola

ŠD – Školní družina

Zdroje

Knižní

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, Břetislav a Michal KAPLÁNEK. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7394-240-3.

HOŠEK, Pavel. *Evangelium lesní moudrosti: duchovní odkaz zakladatele skautingu Ernesta Thompсона Setona*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019. ISBN 978-80-7325-477-3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁSEK, Ivo. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál, 2019. Gymnasion. ISBN 978-80-262-1485-4.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-223-1930-9.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 1997. Studium (Portál). ISBN 80-7178-146-0.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5511-3.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠVESTKOVÁ, Renata. *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky pro sociální pracovníky*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Vyd.1, 2019. ISBN 978-80-7394-739-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VOTAVA, Jiří. *Sociální pedagogika v prostředí školy: cíle, hodnoty, prevence*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2019. ISBN 978-80-213-2996-6.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. Vydala a vytiskla Agentura Gevak s.r.o. vyd. 1, 2013, ISBN 978-80-86768-73-1

Internetové

Školský zákon ve znění účinném od 25. 8. 2020, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 25.02.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-25-8-2020>

STŘELEČ, Stanislav. *Rodina jako výchovný činitel*. [online]. [cit. 2021-6-2]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/157720009-Rodina-jako-vychovny-cinitel-stanislav-strelec.html>.

Jméno a příjmení:	Iveta Filipová
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií, pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena JŮVOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Volný čas dětí mladšího školního věku a role rodiny
Název v angličtině:	Leisure time of younger school-age children and the role of the family
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá volným časem dětí mladšího školního věku a rolí rodiny. Teoretická část definuje pojem volný čas, mladší školní věk, prostředí a instituce pro výchovu ve volném čase, dále rodinu a její roli při výběru volnočasových aktivit pro dítě mladšího školního věku. Praktická část zahrnuje kvantitativní výzkum, který je založen na datech získaných metodou dotazníkového šetření.
Klíčová slova:	volný čas, mladší školní věk, rodina, děti, volnočasové aktivity
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with the leisure time of younger school-age children and the role of the family. The theoretical part defines the concept of leisure, the younger school age, the environment, and institutions for leisure education, as well as the family and its role in the choice of leisure activities for the younger school age child. The practical part includes quantitative research, which is based on data obtained by questionnaire survey method.
Klíčová slova v angličtině:	leisure, younger school age, family, children, leisure activities
Přílohy vázané v práci:	dotazník
Rozsah práce:	61 stran (včetně příloh)
Jazyk práce:	český

Příloha k bakalářské práci

Volný čas - dotazník pro rodiče a děti

1 Jste

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Žena Muž

2 Bydlíte (velikost obce podle počtu obyvatel)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- do 999 obyvatel 1 000 – 4 999 obyvatel 5 000 – 9 999 obyvatel 10 000 – 49 999 obyvatel 50 000 a více

3 Navštěvoval/a jste ve věku svého dítěte některou volnočasovou aktivitu? (kroužek, oddíl, kurz) – pokud ano, napište jakou.

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ne, nenavštěvovala Již si nevzpomínám
 Ano, navštěvovala, napište jakou

4 Máte přehled o nabídce volnočasových aktivit (kroužky, kurzy) pro děti v místě vašeho bydliště?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, mám velmi dobrý přehled Ano, mám poměrně dobrý přehled Ne, nemám příliš dobrý přehled Ne, nemám žádný přehled
 Nedokážu posoudit

5 Navštěvuje vaše dítě pravidelně některé volnočasové aktivity (kroužky, oddíly, kurzy)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, navštěvuje
 Ne, nenavštěvuje, napište, prosím, z jakého důvodu?

6 Pokud vaše dítě navštěvuje pravidelně některé zájmové aktivity, vyberte jejich zaměření?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

☐ Sportovní (fotbal, florbal, tanec, míčové hry, rytmika, hasiči)	☐ Hudební (hra na hudební nástroj, zpěv)	☐ Výtvarné (keramika, malování)	☐ Dramatické
☐ Technické (počítače, elektrotechnika, Youtubeři)	☐ Jazykové (angličtina, němčina)	☐ Přírodovědné (chovatelství, rybářský kroužek, včelařství)	
☐ Jiné zaměření	____		

7 Jakým způsobem o víkendech nejraději trávíte volný čas se svými dětmi?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- sportovní aktivity
 procházky, výlety
 práce na zahradě, kutilství
 kultura – kino, divadlo
 sledování TV, hry na PC, Xbox, playstation
 četba knih, časopisů
 deskové hry
 jiná odpověď

8 Jste spokojen(a) s množstvím volného času, který trávíte se svými dětmi?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- velmi spokojen(a)
 spokojen(a)
 spíše nespokojen(a)
 nespokojen(a)
 nedokážu posoudit

9 Má vaše dítě doma domácí zvířátko/a?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, má
 Ne, nemá

10 Proč jste se rozhodli pro pořízení domácího zvířátka pro vaše dítě?

Nápověda k otázce: *Vyplňte jen v případě, že jste v předchozí otázce vybrali odpověď ANO.*

☐ přání a zájem dítěte	☐ dítě se naučí péči, smyslu pro povinnost a zodpovědnost	☐ méně času tráveného u TV, PC, mobilu	☐ dítě nemá sourozence
☐ měl/a jsem také domácí zvířátko v dětském věku			
☐ jiný důvod	____		

11 Jsi

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Dívka Chlapec

12 Kolik máš roků?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 7 8 9 10 11
 jiný věk

13 Jak nejraději trávíš volný čas (po příchodu ze školy, ze školní družiny domů)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- venku s kamarády na kroužku – např. fotbal, florbal, keramika, tanec,.... čtením knih, časopisů sledováním TV, hraním na PC, chytrém telefonu, Xboxu
 péčí o domácí zvířátka nicneděláním
 jiná odpověď

14 Chodíš do nějakého zájmového kroužku, oddílu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, chodím Ne, nechodím Nechodím, ale chtěl/a bych

15 V případě, že chodíš do kroužku, uveď proč?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- vybral jsem si ho sám, líbí se mi chodí tam spolužák, kamarád kroužek mi vybrali rodiče
 jiný důvod

16 Máš doma nějaké domácí zvířátko/a?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, mám jedno domácí zvíře Ano, mám jich několik Ne, nemám
-

17 Jaké máš doma zvířátko/a?

Nápověda k otázce: *vyber jednu, nebo více odpovědí*

- pes kočka akvarijní rybičky morče křeček osmák degu želva
 andulka, papoušek ježek
 jiná odpověď

18 Pokud máš doma zvířátko/a, kolik času denně věnuješ jeho péči, hraním si s ním,...?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 0 - 30 minut 0,5 - 1 hodinu 1 - 2 hodiny více než 2 hodiny

19 Kolik času trávíš sledováním televize, hraním her na počítači, mobilu, když přijdeš ze školy domů?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Netrávím vůbec, nebaví mě to Netrávím vůbec, nemám čas 0 - 0,5 hodiny 0,5 - 1 hodinu 1 - 2 hodiny
 více než 2 hodiny